СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчук М., Грицан О. Юридична клінічна освіта як ефективний спосіб підготовки правників. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 42–48. DOI: https://doi.org/10.35774/app2021.02.042.
2. Пілюгіна Т. В. Особливості професійної підготовки юристів у закладах вищої освіти України в умовах війни. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2026. № 2. С. 200–207. DOI: https://doi.org/10.31654/2663-4902-2026-PP-2-200-207.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.10.2026).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 11.10.2026).
5. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 20.07.2022 № 644. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/87071/ (дата звернення: 09.10.2026).
6. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 13.04.2023 № 426. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/89459/ (дата звернення: 15.10.2026).
7. Дефіцит кадрів-2026: шляхи пошуку та поради Держпраці. *Дебет-Кредит*. 2026. 28 лип. URL: https://news.dtkt.ua/labor/labor-relations/113235 (дата звернення: 11.10.2026).
8. Звільнень у півтори рази більше, ніж призначень – у судах України загострюється кадровий дефіцит. *Судово-юридична газета*. 2026. 8 трав. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/360578-uvolneniy-v-poltora-raza-bolshe (дата звернення: 10.10.2026).
9. Через зарплати у 13 тисяч гривень у київському суді не вистачає 20 працівників. *Судово-юридична газета*. 2026. 2 квіт. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/357379-iz-za-zarplaty-v-13-tysyach-griven (дата звернення: 13.10.2026)

Дарнель І.Я., здобувач
Науковий керівник: Ситніченко О.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»,
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9740-0216

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННОГО ДОКАЗУ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ВІД ПЕРШИХ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ ДО ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

Масштабна цифровізація суспільних відносин зумовила трансформацію способів фіксації юридично значущих фактів: поряд із традиційними документами дедалі більшого значення набувають електронне листування, повідомлення в месенджерах, цифрові документи, дані інформаційних систем, аудіо- та відеозаписи, метадані й інші відомості, що існують у цифровому середовищі. Такі дані активно використовуються під час доказування у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних провадженнях.

Формування правового регулювання електронних доказів в Україні можна умовно поділити на декілька етапів.

Перший етап – правова невизначеність (1990-ті роки – початок 2000-х років). У цей період процесуальне законодавство не містило сформованого універсального механізму використання цифрової інформації як самостійного засобу доказування. Відомості, зафіксовані на електронних носіях, могли розглядатися через категорії документів, речових доказів або інших передбачених процесуальним законодавством джерел доказової інформації. Відсутність спеціального регулювання ускладнювала визначення належного порядку подання, дослідження та перевірки автентичності таких матеріалів.

Другий етап – формування нормативних передумов (2003-2017 роки). Прийняття Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV і «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 року № 852-IV стало важливим кроком у правовому визнанні електронних документів та електронного підпису. Надалі законодавство про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги розвинуло механізми підтвердження походження електронних даних і перевірки їх цілісності. Водночас відсутність у процесуальних кодексах єдиного спеціального інституту електронних доказів спричиняла труднощі з визначенням правової природи електронного листування, скриншотів і відомостей із вебресурсів.

Третій етап – нормативне закріплення електронних доказів у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві (з 15 грудня 2017 року). Унаслідок процесуальної реформи електронні докази було закріплено як самостійний засіб доказування в Цивільному процесуальному кодексі України (ст. 100), Господарському процесуальному кодексі України (ст. 96) та Кодексі адміністративного судочинства України (ст. 99). Це стало важливим кроком до адаптації судового доказування до умов цифрового суспільства [1–3].

Відповідно до ч. 1 ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи. До неї, зокрема, належать електронні документи, графічні зображення, фотографії, відео- та звукозаписи, вебсайти й вебсторінки, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші електронні дані. Вони можуть зберігатися на мобільних пристроях, серверах, картах пам’яті, у системах резервного копіювання та інших середовищах цифрового зберігання [1].

Важливе значення для реалізації права на подання електронних матеріалів має функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, зокрема підсистеми «Електронний суд», яка забезпечує можливість електронного обміну процесуальними документами у встановленому законодавством порядку. Водночас подання матеріалів в електронній формі не звільняє учасників справи від обов’язку дотримуватися процесуальних вимог щодо їх оформлення та надання іншим учасникам можливості ознайомитися з відповідними доказами.

Однією з ключових проблем правозастосування залишається співвідношення електронного оригіналу та його копії. Цифрова інформація має особливі властивості: її можна копіювати без обов’язкової зміни змісту, а встановлення походження, часу створення та цілісності даних часто потребує дослідження метаданих, технічних характеристик файлу й обставин його отримання. Тому паперове відображення цифрової інформації не завжди дає змогу перевірити всі властивості первинного електронного об’єкта.

Законодавство передбачає можливість подання електронних доказів в оригіналі, в електронній копії, засвідченій у встановленому порядку, а також у паперовій копії [1].

Судова практика Верховного Суду демонструє, що електронне листування та скриншоти можуть мати доказове значення, проте їх оцінювання залежить від обставин отримання, змісту, можливості ідентифікації учасників комунікації та наявності заперечень щодо достовірності.

Зокрема, у постанові від 13 липня 2020 року у справі № 753/10840/19 Верховний Суд розглядав питання використання скриншотів повідомлень із телефону та планшета, а також роздруківок листування у Viber. Судова практика засвідчує, що такі матеріали не можна відхиляти виключно через форму їх відображення: необхідно оцінювати їх у сукупності з іншими доказами та з урахуванням обставин справи. У постанові від 28 квітня 2021 року у справі № 234/7160/20 Верховний Суд також звернув увагу на те, що недослідження оригіналу електронного доказу не становить автоматичного порушення процесуального законодавства, якщо в матеріалах справи наявні паперові копії та відсутні обґрунтовані сумніви щодо їх відповідності оригіналу [4].

Зазначені підходи дають підстави сформулювати декілька важливих положень.

По-перше, скриншот або роздруківка електронного листування не мають наперед установленої доказової сили. Суд повинен оцінити їх належність, допустимість і достовірність, а також взаємний зв'язок з іншими доказами. Якщо інша сторона наводить обґрунтовані заперечення щодо автентичності матеріалів, може виникнути потреба в огляді первинного електронного джерела, витребуванні додаткових даних або призначенні експертизи.

По-друге, відсутність кваліфікованого електронного підпису (КЕП) не означає автоматичної втрати будь-якого доказового значення електронного повідомлення чи цифрового файлу. Водночас необхідно розмежовувати електронний документ, який підписано КЕП, та інші цифрові дані, зокрема повідомлення в месенджерах або скриншоти. Правове значення КЕП полягає, зокрема, у можливості перевірки підписувача та цілісності підписаних даних за умови успішної перевірки підпису. Проте сам факт наявності підпису не звільняє суд від оцінювання доказу відповідно до процесуального законодавства [5].

По-третє, значення електронного листування може підтверджуватися іншими обставинами: подальшим виконанням домовленостей, оплатою товару, його відвантаженням, передаванням документів або іншими діями учасників правовідносин. Такі обставини не замінюють перевірки самого цифрового доказу, але можуть мати значення для оцінювання його достовірності в сукупності з іншими матеріалами справи.

Окремої уваги потребує забезпечення цілісності цифрових даних у кримінальному провадженні. На відміну від цивільного, господарського та адміністративного судочинства, у кримінальному процесі електронна інформація не закріплена як окремий універсальний засіб доказування під такою самою назвою. Її процесуальне значення визначається, зокрема, положеннями Кримінального процесуального кодексу України про документи, речові докази, комп'ютерні дані та процесуальне оформлення результатів слідчих (розшукових) дій [6].Сучасний розвиток цифрових технологій зумовлює появу нових викликів для судового доказування.

Отже, правове регулювання електронних доказів в Україні пройшло шлях від відсутності спеціальних процесуальних механізмів до нормативного закріплення їх як самостійного засобу доказування в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Водночас практичне застосування відповідних норм потребує подальшого розвитку єдиних підходів до оцінювання цифрової інформації, забезпечення її цілісності, встановлення походження та перевірки достовірності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 11.10.2026).

2. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text (дата звернення: 08.10.2026).

3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 10.10.2026).

4. Судді Верховного Суду поділилися актуальною судовою практикою з питання доказування на підставі електронних доказів. Верховний Суд : офіційний вебсайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1155803/ (дата звернення: 11.10.2026).

5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/(дата звернення: 21.10.2026).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 10.10.2026).